

Építő közösségek – közösségépítő kezdeményezések

Beszélgetés Kovács Vanda ifjúsági közösségfejlesztő szakemberrel

Új értelmet nyer a közösségépítés szóösszetétel azokban az ifjúsági projekteknél, melyek során fiatalok vagy gyermekek közösen terveznek és építenek meg egy-egy közösségi teret, játszóteret, díszletet, hogy aztán alkotásmukat nem pusztán közszemlére, de közhasználatra is bocsássák. Kovács Vanda ifjúsági közösségfejlesztő szakember számos „építő” program megvalósításában működött már közre – a módszerről inspiráló előadást tartott a Beke Pál Emlékkonferencián 2016 áprilisában; a Szín Közösségi Művelődés folyóirattal pedig a témában szerzett személyes tapasztalatait, élményeit osztotta meg.

Szabó Judit Nikolett: *Kik állnak az építő közösségkövácsló projektek mögött, van egy állandó csapat?*

Kovács Vanda: Nem, többnyire minden projekt lebonyolításához új stáb verbuválódik. Gyakran dolgozom civil szervezetekkel, ők képezik általában a helyi lábát egy-egy projektnek, és ők fogalmazzák meg azt a helyi igényt, amire egy közösségi folyamat életre hívásával lehet reagálni. Ehhez adom hozzá közösségfejlesztő vállalkozóként a saját szakmai tudásomat, és ehhez keresek megfelelően kompetens együttműködőket – más szakterületről érke-

ző szakembereket, például építész, kézművest.

Sz. J. N.: *Milyen nemzetközi mintával rendelkeznek az építkezős ifjúsági projektek?*

K. V.: Győrben több száz gyermeket vontunk be egy építkező táborba. A kezdeményezés egy külföldi mintából indult ki, amit Kokas Éva, a győri Gyermek Háza – ma már Generáció Háza – vezetője tapasztalt meg Németországban. Lenyűgözte, hogy a gyerekek ezekben a táborokban valóban építenek, és a megszokotthoz képest egészen más jellegű, aktív, közösségi együttműködésen alapuló gyermektáborozási modellt ismerhetett

meg. Évának volt egy nagy álma, hogy a hazai gyakorlattól eltérő, merőben újszerű gyermektábor valósítsunk meg. Így adaptáltuk a német példát – igaz, majd évtizedes várakozás után – a magyar gyakorlatba Győrben..

A NESTing – learning by building oldalán sok forprofit vagy nonprofit projekt ismerhető meg: személyes kedvencem egy angliai kezdeményezés, melynek célja minél több helyi mikroprojektet elindítani. Erre találtak ki egy mintát: azt próbálják végiggondolni, hogyan lehet egy üres vagy mostoha körülmények között lévő helyet szerethetővé tenni, és törődéssel, önkéntes csapatok verbuválásával hogyan lehet felfrissíteni, felújítani,

Bátor kürtszóval köszönti a királynőt

a helyi társadalom szerves részévé tenni. Amerikában különösen izgalmas és színes programok folynak a témában, ott már hagyományai vannak a közösségi tervezésnek: az építő játszóterektől kezdve – ezek kreatív, nem a megszokott sémákból és modellekből épülő helyek – a romos területek kertté alakításáig és közösségi terek átalakításáig rengeteg jó gyakorlat valósult meg. A közösségi tervezés, mint tértervezés jóval megszokottabb feladat az amerikai helyi szervezők számára, mint nekünk

Sz. J. N.: A már említett építkező gyermektábor Győrben kifejezetten nagyszabású kezdeményezésnek számít, hiszen több száz gyermeket érint évről évre. Hogyan épül fel a mesebirodalom a gyerekek közreműködésével?

K. V.: Három hét alatt heti 120 résztvevővel összesen 360 általános iskolás korú gyermek vesz idén részt a táborban, melyet idén harmadszor rendezünk meg hétköznapi napokon, ötnapos turnusokban, napközis formában. Eleinte csak az alsó korhatárt szabtuk meg: a részvételhez befejezett első osztály kellett. Az első évben ezért nagyon vegyesen voltak a korosztályok, aminek valóban izgalmas eredményei lettek, és érdekes tanulságokkal szolgált, ahogy idősebbek és fiatalabbak együttműködtek. Ugyanakkor mégis azt tapasztaltuk, hogy a kiskamaszok – a hatodikosok, hetedikesek – már inkább a saját korosztályuk társaságát

keresik. Ma már a befejezett elsőstől az ötödik osztályig hirdetjük meg a táborot. A tábornak mindig van egy keretmeséje: az első évben Szent László király udvarával foglalkoztunk, a második évben a Hunyadiakkal. Idén valami „vadabbat” szerettünk volna kitalálni, így ez évben a felfedezések lesznek a középpontban. Amikor van, akkor igyekszünk egy valós történelmi ívet bejárni a történet kidolgozása során, melyet a gyerekek úgy követhetnek végig, mint valami mesét, ugyanakkor releváns történelmi ismeretekhez is juttatja őket.

A raklap jó alapanyag

Sz. J. N.: Ezt hogy kell elképzelni?
K. V.: Tavaly a Hunyadiaknál ott kezdtük, hogy Hunyadi Mátyást elviszi V. László. Mátyás az első hétvégére hazatérhetett. A második héten már az uralkodás kezdetén jártunk, és a törökökkel vívtuk vad csatáinkat. A harmadik héten megérkezett a menyasszony, Beatrix, hétvégén pedig nagy menyegzőt tartottunk. A történelmi szálát kronológiailag nagyobb évtizedeket ugorva követtük. Meseszerűen, ugyanakkor ragaszkodva ahhoz, hogy azért adott esetben történelemórán egy „aha-élményt” eredményezzen. Ennek egy nagyon kedves példája az, hogy egyik nap a tábor területén barangolva az egyik fa alatt találtunk egy pici keresztet, rajta egy felirat, hogy „R.I.P. Hunyadi László”. A történetet nyomon követve a srácok szükségét érezték annak, hogy Hunyadi László haláláról a maguk módján megemlékezzenek, nyomot hagyjanak.. Ez a személyes bevonódás a történetbe egyébként nem egyedi eset, a gyerekek sajátossága, hogy együtt élnek a játszott mesével: van egy szívemelengető emlékem egy Bátor nevű kisfiúról, aki elhozta a táborba a kürtjét. Ragaszkodott hozzá, hogy Szilágyi Erzsébetet a várkapun ő köszöntse kürtszóval, így beleszórtuk a mesébe, hogy Bátor, vadászkürtjét megfújva üdvözli a fenséges asszonyt.

Sz. J. N.: *A fő attrakciója a tábornak azonban az építés. Hogyan kapcsoljátok be ezt az elemet a játékba?*

K. V.: A kerettörténethez kapcsolódva meghatározunk egy fokozatosan megvalósítható nagyobb építési elemet, és mellette feladatokat, kisebb játékokat. A Szent László történetét feldolgozó tábor kiindulási alapja az volt, hogy Szent László egy kedves lovagjának szeretne egy udvart adományozni nászajándékba, és a gyerekek ezt az udvart fogják felépíteni. Az első táborozási csoport küldetése az volt, hogy építsenek műhelyeket. A gyerekek kiscsoportban dolgoztak, felnőtt vezetővel: a csapatok egy-egy kis bunkert, műhelyt építettek különböző tematikákkal – például fűszeres boltot, fazekas- vagy ékszerkészítő műhelyt. A turnus végére ezeknek a műhelyeknek álltak az alapjai. A következő turnus az előző csoportok által megvetett alapokból indult ki, és a háromhetes tábor végére épült fel a középkori udvar.

Sz. J. N.: *Milyen anyagokat használtok a tábor folyamán, és honnan biztosítjátok ezeket?*

K. V.: Az elmúlt két évben a raklap volt az építkezés alfája és ómegája, de mellette használtunk tetőlécet, maradék faanyagokat, textilt és kötözésre alkalmas anyagokat. Ez volt az építés alapja. Idén egy kicsit megturboztuk a dolgot: nem csupán rakla-

Anyagmozgatás csapatomunkában

pok, de mindenféle újrahasznosítható dolgok szerepelnek az alapanyagok között az abroncsgumitól a nyomdai nagy papírgurigákon át a befőttesüvegekig, műanyag palackokig. Ezáltal nagyon sokfajta anyaggal dolgozhatnak majd a gyerekek, és ezáltal egy kicsit más utat is tud majd venni az építkezés. Az alapanyagokat jórészt adományokból biztosítjuk, melyet a Generációk Háza gyűjt össze különböző csatornákon. A tábor folyamán is előfordulnak spontán felajánlások: például egyszer egy anyuka rengeteg maradék anyagot hozott, hogy a gyerekek függönyöket is feltehessenek az ablakaikra.

Sz. J. N.: *Hogyan tanulnak meg egymással együttműködni, a számszámokat kezelni a gyerekek, hogyan sajátítják el az alapvető technikai ismereteket?*

K. V.: Mindegyik turnus azzal indul, hogy a mini csoportok megismerkednek egymással, lefektetik az együttműködésük szabályait: mit szabad, mit nem szabad tenni, mik a tábor működési elvei. Valamikor a délután végére már ott tartanak a játékban, hogy mindenkinek terveznie kell. Általában egyéni tervezéssel kezdődik a folyamat, minden kisgyereknek a saját nagy építményéhez kapcsolódóan készül egy terve. Aztán ezeket a különböző terveket próbálja összehasonlítani a kiscsoport vezetője, ügyelve arra, hogy minden gyereknek a vágya valamilyen módon szerepeljen az egységesített tervben. Végiggondolják, hogyan lehet kivitelezni az építményeket, és az első nap végén már ott tartunk, hogy a raklapokat összekészíthetik a „műveleti területükön”. Bemutatjuk a részvevőknek, milyen eszközökkel dolgoznak majd, és melyek a rendvédelmi és munkavédelmi szabályok – ezt az oktatást másnap megismételjük, és kezdődhet az építkezés.

Maga az építés a második napon kezdődik: általában két napot szánunk tisztán építkezésre. Persze ez idő alatt is tartunk rövid szüneteket, kézműves programokat, és a történet továbbbeszélése is megjelenik. Pihe-

A lányok is örömmel fűrnak-faragnak

A munka összpontosítást igényel

nére mindenképpen nagy szükség van – valamikor a negyedik napon kell egy kicsit fűjni, addigra alaposan elfárad vezető és gyerek egyaránt a táborban. Ezt a pihenőnapot az egész tábor megmozgató, egész napos közös nagy játékra szánjuk. Végül az utolsó napon arra fókuszálunk, hogy a történetet lekerekítsük, és a táborélményt átadhatóvá tegyük: ilyenkor nyílt délutánt szervezünk, amire a szülőket is várjuk. A pénteki nap apropójául szolgált már lakodalom és vásár is, mindenképpen olyan attrakció, ami kapcsolódik a történethez.

A tábor három héti folyamatosan bővül. Elengedhetetlen, hogy a csoportvezetőknek legyen annyi önuralma és csoportvezetői készsége, hogy akármekkora lendülettel is dolgoznak a srácok, ne engedje, hogy már az első héten kész paloták készüljenek. Teret kell engedni az utánuk következők kreativitásának, hogy az új csoportok hozzá tudjanak tenni valamit az építményekhez. Ugyanakkor a teljes díszletet képtelenség is lenne rövid idő alatt felhúzni, hiszen a berendezési tárgyak – például trónszék, lovagi asztal – elkészítése, vagy a harmadik hetet záró nagyrendezvény éppúgy része a tábornak. Értelemszerűen az első hét mindig a legizmosabb, amikor a nulláról indulunk, és megszületnek a házkezdemények.

Sz. J. N.: Hogyan tud tervszerűen megvalósulni egy olyan projekt, amit

lényegében helyben találnak ki a gyerekek?

K. V.: Keretek nélkül nem is működne a tábor. Előre kitaláljuk, hogy melyik hétnek mi az építési terve.. Kiszámoljuk, hány raklappal, léccel és más alpanyaggal dolgozik hetente egy-egy csapat. Nem olyan nehéz arányosítani, hiszen például berendezési tárgyakhoz nincs annyi raklapra szükség, mint mondjuk az építmény alapvázának felépítéséhez. Tudunk kell az utolsó turnusban részt vevő gyerekek is élményt és építési lehetőséget adni. Ehhez mind az emberi, mind a fizikai erőforrásokkal szigorúan tervezünk kell.

Összeáll a keret

Sz. J. N.: Mi lesz az építmények sorsa? Lebontják, vagy ott marad afféle játszótérnek?

K. V.: A tábor alatt – melynek az Apor Vilmos Katolikus Iskolaközpont mögötti erdős rész ad otthont – a gyerekek építményei mellett egy építész által tervezett és kivitelezett faépület is születik. Az első év végén egy nagy kapunk volt, Cseh András építész jóvoltából. Azt mindenképpen meg szeretnénk volna őrizni, és szerencsére sikerült is megtartani, jóllehet folyamatosan felügyelni kellett. A második alkalommal egy könyvtárat emeltünk még hozzá. A többi házat, jellemzően a gyerekek épületeit, a tábort követően lebontjuk – egyrészt mert azért ezek nem túl tartósak, így biztonsági okokból sem szerencsés megtartani őket, hiszen nem rendeltetésszerű használat esetén könnyen összedőlhetnek, balesetveszélyessé válhatnak. Az építmények a tábor ideje alatt biztonságosak, ez alatt folyamatosan figyelünk rájuk, utána viszont nem tudunk felelősséget vállalni értük. Tehát a gyerekek kicsi építményei eltűnnek, az építész által tervezett és kivitelezett dolog megmarad. Bár idén nulláról indul minden, mert tavaly a tábort követően megrongálódtak az otthagyt építmények, és így le kellett bontani őket.

Sz. J. N.: Egy gyerekeknek szóló tábor inkább a közös játékról és a készségfejlesztésről szól. Van azonban egy

A zalaszentgróti építkezők

érdekesebb vetülete a módszernek, az építő közösségfejlesztés. Beszéljünk erről!

K. V.: A „NESTing – learning by building!” egy ifjúsági projekt, ami az Erasmus+ program keretében valósult meg. A két projekt – a napközis építkező gyermektábor és az ifjúsági építő program – között természetesen vannak közös vonások: az első gyermektábor egyértelmű tapasztalata az volt, hogy nemcsak a gyerekek készségei fejlődtek, de nagyon komolyan, rövid időn belül elkezdtek kötődni egymáshoz és az építményhez is. Egyrészt ezt a szálát szeretnénk volna az ifjúsági munkába is adaptálni: gondoljunk csak a régi építőtáborokra, amelyek

akarva-akaratlanul összehozták az embereket! Másrészt a közös építésben egy nagyon erős tanulási potenciál rejlik, érdemes hát tanulási folyamatként (is) tekinteni és reflektálni rá. A projektet emellett az is motiválta, hogy Magyarország – akár szabadtéri, akár beltéri – ifjúsági terei között nagyon kevés tudatosan tervezett és célzottan létrehozott ifjúsági közösségi tér van. Ha egy civil szervezet vagy egy intézmény egyáltalán forráshoz jut közösségi tér létrehozására, akkor általában a tervezésbe és kivitelezésbe nincs lehetőség mélyen bevonni a helyi fiatalokat, és tértervezéssel és kivitelezéssel foglalkozó szakembereket sem. Ezt a három hozadékot – a

közösségi kötődést, a tanulási folyamatot és a tervezettséget – szeretnénk volna „összesimogatni” a NESTing projektben. A partner Zalai Hazatérők Egyesületének egy beltéri közösségi tér és egy nagy udvar áll rendelkezésre az ifjúsági munkához. Az udvar kicsit üresen, kicsit kopottan, kicsit szeretetlenül állt ott, és nem találta a funkcióját – lényegében egy üres rajzlap volt a kreatív munkához. A projekthez csatlakozott a napközis gyermektábor építész szakembere, Cseh András. Így jött be harmadik elemként a tréning: hozzunk létre egy szabadterei közösségi teret fiataloknak, ami nemcsak egy ifjúsági munkás fejéből pattan ki, hanem egy másik szakma bevonásával, szakmai támogatásával valósul meg, miközben a helyi fiatalokat is mozgósítjuk, és az építést tanulási eszközként alkalmazzuk. A projekt harmadik „lábaként” pedig mindezt tréninghelyzetbe helyeztük, és fiatalokkal dolgozó szakembereket vontunk be, akik a módszert saját közegükben tudják majd adaptálni. Így lett a „NESTing – learning by building!” tréning, nem pedig ifjúsági cse-re vagy tábor.

Sz. J. N.: *Hogyan valósult meg az elképzelés?*

K. V.: Erasmus+ projektként adtuk be a pályázatot. Nemzetközi partnereket hívtunk meg, és már a projektterv összeállításába bevontuk

A hangulat remek (Beate Balandina fotója)

Végül minden a helyére kerül (Met Pinna fotója)

a helyi fiatalokat. Két alkalommal látogattunk Zalaszentgrótra Andrással, ahol két közösségi tervezést valósítottunk meg a fiatalokkal. Első alkalommal tényleg csak a tér ismeretét, a srácok térhez való viszonyát mértük fel. Mik a legvadabb álmaik, mit szeretnének belőle kihozni, mi az, amit szeretnek benne, és mi az, amit nem. Körülbelül tíz srác vett részt ezen a megbeszélésen. Ezután hazamentünk, és a vágyaik alapján elkészült egy alap terv, amit visszaküldtünk véleményezésre. Persze mindenki szerette, de nem nagyon indultak el a beszélgetések arról, hogy mi miért szerepel a tervben, vagy van-e valami, amit gondoljunk még át. Második látogatásunknak ezért már az volt a célja, hogy beszéljük át részletről részletre, hogy egyáltalán értik-e azt a tervet, és mi az, amin szeretnének változtatni, vagy alakítanának rajta. A folyamatot dokumentáltuk, és megosztottuk a nemzetközi résztvevőkkel, hogy felkészülten kapcsolódhassanak be a tréningfolyamatba, és tisztában legyenek az előkészítéssel. Csak hogy amikor a csapat megérkezett egy vasárnapi napon Zalaszentgrótra, kiderült, hogy a tervezett teret drasztikusan csökkentették, és nem tudunk ugyanazokra a pontokra építeni, ahol egyébként a terv kulcsfontosságú elemei helyezkedtek el. Úgyhogy egy délután alatt az egészet újraterveztük, és gyorsan elfogadtat-

Pihenőidő (Fotó: Cseh András)

tuk, átbeszéltük a srácokkal. Azt kell mondanom egyébként, a második terv klasszisokkal izgalmasabb lett, mint az első. A végső terv egy egész metaforát vitt végig: a víz, a Zala folyóhoz való viszonyulás volt a kiindulása, ebből alakult ki, egy kis csónak, ami egy hintaágyat tart, egy nagyobb hajó lengőtekével, két függőággal, ahova be lehet bújni, föl lehet rá mászni. Épült egy hajóhintához hasonló alkalmatosság és egy dokkszerű, leülő, hempergős, kisszínpados rész is. A megvalósításban pedig a helyi fiatalok működtek közre velünk.

Sz. J. N.: *Profik voltak elsőre?*

K. V.: Dehogyan! De ki az? Az egyik hajó például legalább háromszor dőlt össze a kivitelezés során.. És ez aztán igazán szép tanulási helyzet, hogy negyedszer is megpróbálják felállítani. A fiataloknak meg kellett mutatni, hogyan használják a szerszámokat, megismertetni a munkavédelmi előírásokat – addig el se kezdhettünk dolgozni. Ezek az építmények mégse Legóból vannak, ha hibát követünk el – és nem korrigáljuk! –, akkor nemcsak magunkat veszélyeztetjük, hanem a későbbi felhasználót is.

Sz. J. N.: *Mi lett a közösségi tér sorsa, belakták a fiatalok?*

K. V.: Bár alapvetően fiataloknak terveztük, meglepő fordulatként egy jóval fiatalabb korosztály harapott rá. A kisebb gyerekek vették birtokba, és azóta az udvar a születésnap zsúrok állandó helyszínévé vált. A fiatalok pedig előszeretettel tartanak itt megbeszéléseket, szívesen ülnek ki az udvarra beszélgetni, hiszen jóval inspirálóbb környezetet jelent, mint egy belső tér. A lényeg, hogy használják, nem árvultak el az építmények, és vigyáznak is rájuk.

Sz. J. N.: *Mik a terveid, milyen jövőt látsz a közösségi tervezésben Magyarországon?*

K. V.: Többféle alternatívát is látok a továbbgondolkodásra. Egyrészt

Munkában... (Umutcan Aydemit fotója)

Függőágy a bárkán (Fotó: Cseh András)

mindenképpen szeretnénk egy beltéri közösségi építő projektet elindítani: ez nem a nagy tér kialakításáról, hanem finomhangolásról szólna – például, hogy hogyan lehet kreatív teret létrehozni, szeparálni beszélgetős zugokat, és mindezt úgy, hogy az elkészítése és a végeredmény is megmozgassa a közösséget. Egy olyan projekt megvalósítása áll előttünk, amikor egy ifjúsági közösségi tér belsőjével dolgozunk. Egy tanárok, illetve ifjúsági szakemberek és közösségfejlesztők részére tartott képzésben is gondolkodunk, amelynek témája a térhasználat, illetve az építés, mint tanulást segítő eszköz. A tanárok szempontjából leginkább az lehet fontos, hogy hogyan tudják nem-formális eszközökkel tudatosítani akár már az alsósokat a körülöttünk lévő tér alakulására. Önmagában egy építészeti stílus – például a barokk – nem jelent sokat egy gyermek számára, az viszont, hogy funkcionálisan hogyan épülnek ki dolgok, mekkora a térigényünk, milyen eszközökkel vagyunk körülveve, mi mekkora, egy szabad térben meddig érezzük magunkat biztonságban, mit jelent számunkra az, hogy otthonos, már felkelti az érdeklődését és tudatos térhasználatra sarkallja. Ezzel kapcsolatban létezik is egy módszertani segédlet, kicsiknek szóló feladatgyűjtemény. Az ifjúsági szakemberek és a közösségfejlesztők bevonása már nagyobb feladat: az

ideális helyzet az lenne, ha egy közösségi tér tervezésekor egy olyan katalizátorszeméllyel is számolna a tervező csapat, aki a tér használóit – a közösséget – meg tudja mozdítani és segíteni tudja a közösségi folyamatokat.

Azt gondolom, hogy a közösségfejlesztő szakmának jobban láthatóvá kell tennie magát a más szakmákkal való partnerségek – közte az építészet – számára. El kell érni, hogy tudjanak rólunk, hogy szükségessé tegyük magunkat – a közösségi építő projektekkel többek között ezt is szeretnénk elérni.

KOVÁCS VANDA ifjúságfejlesztő, tréner, grafikus facilitátor. Kommunikáció-művelődésszervező végzettséget a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Karán szerzett Esztergomban. Ifjúsági munka tanulmányokat az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Karán folytatott Budapesten. Foglalkozott újságírással, volt fesztiválszervező, oktató a győri Széchenyi István Egyetem Petz Lajos Egészségtudományi és Szociális Képzési Intézetben. Hivatását az ifjúsági közösségfejlesztő programok megvalósításában lelta meg. Jelenleg a KisRigós Kreatív Közösségi Szolgáltató Kft. tulajdonosaként projektmenedzseri, facilitatori, tréneri munkákat végez különböző hazai és nemzetközi kezdeményezésekben, programokban.

SZABÓ JUDIT NIKOLETTA kulturális és közművelődési szakember, újságíró. Tanulmányait a Casus Kortárs Művészeti Menedzserképző Kollégiumban, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-esztétika szakpárján végezte. 2001 és 2011 között a Budapesti Művelődési Központban információs munkatárs, később pr-marketing menedzser. 2002 óta publikál különböző sajtóorgánumban. 2011 és 2013 között szabadúszó újságíró és kommunikációs tanácsadó. 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet kommunikációs osztályának munkatársa, jelenleg osztályvezető-helyettes.

Szakirodalom

Sebestyén Ágnes – Tóth Eszer [2013]: Épített környezeti nevelés, kultúrAktív Egyesület

Cseh András – Tóthpál Judit [2014]: Építészeti eszköztár, Építész Műteremház Széchenyi István Egyetem, Győr a https://dl.dropboxusercontent.com/u/40111500/playce_epiteszeti_eszkozotar.pdf címen, Internet, 2016. június 20.

Kapcsolódó weboldalak

Mészáros Zsuzska projektjei a Budapesti Fazekas Mihály Általános Iskolában és Gimnáziumban: <https://designped.com/>

A NESTing tréninghez összegyűjtött nemzetközi jó példák közösségi terekről és közösségi tervezésről: <http://nestingtraining.weebly.com/library.html>

A NESTing projekt lépéseit összefoglaló 2016-os naptár: https://issuu.com/vandakovacs/docs/nesting_calendar_2016

Az amerikai Public Workshop egyik kiemelkedő közösségi építő projektje gyerekek bevonásával: <http://publicworkshop.us/blog/2013/11/15/an-adventure-playspace-designed-built-by-philly-youth-the-2013-usgbc-greenbuild-legacy-project/>